

იულია თედეევი

საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ეკონომიკური
ინტერესების შეთანხმების მექანიზმის
სრულყოფის მიმართულებები

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

სადოქტორო პროგრამა: „ტრანსპორტის და მრეწველობის მენეჯმენტი“

შიფრი – 02

თბილისი

2016

ხელმძღვანელი - პროფესორი თეიმურაზ ჩხეიძე

რეცენზენტები: პროფესორი თამარ კილაძე

პროფესორი მერაბ ჯულაყიძე

დისერტაციის დაცვა შედგება 2016 წლის 12 თებერვალს 14⁰⁰ საათზე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო და მანქანათმშენებლობის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სადისერტაციო კოლეგიის სხდომაზე.

მისამართი: თბილისი, კოსტავას ქ. # 77. კ. I. აუდ. 544^ბ.

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,

ასოც. პროფ. დ. ბუცხრიკიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

I. ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა. ერთი ეკონომიკური სისტემიდან მეორეზე გადასვლისას ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკა განიცდის კრიზისს. ამ მხრივ არც საქართველო იყო გამონაკლისი, რომელიც 1990-იანი წლების პოლიტიკურ-ეკონომიკური კატაკლიზმების ფონზე საკმაოდ ღრმა და ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალისთვის დამანგრეველ კრიზისში აღმოჩნდა. მას შემდეგ საკმაო ხანი გავიდა იმისთვის, რომ ეს ისტორიული რეალობა წარსულის კუთვნილება გამხდარიყო და შექმნილიყო ჯანსაღი საფუძველი ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისათვის. თანამედროვე საქართველოს ეკონომიკაში ნელ-ნელა შეინიშნება კორპორაციათა წარმოქმნის ტენდენცია. გარდა ამისა, ჩვენს ეკონომიკაში უკვე მრავლად არიან წარმოდგენილნი უცხოური ტრანსნაციონალური კორპორაციები. ტრანსნაციონალური მასშტაბის ინტეგრაციით ჯერ-ჯერობით საქართველოს არც ერთი კორპორაცია არ გამოირჩევა.

მასშტაბურმა პროცესებმა, რომლებიც დაკავშირებული იყო ეკონომიკის განსახელმწიფოებრიობასთან და დემონოპოლიზაციასთან, არსებითი გავლენა მოახდინა წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაციაზე. სახელმწიფო მონოპოლიების კერძო საკუთრებაში გადასვლის, მათი ცალკეულ სამეურნეო სუბიექტებად დაყოფის შედეგად მოხდა წარმოების კონცენტრაციის ცენტრების შეცვლა. თუკი ადრე კონცენტრაციის ცენტრი იყო მსხვილი სახელმწიფო მონოპოლიები, საბაზრო ეკონომიკის დროს კონცენტრაციის ცენტრმა საწარმოთა კერძო გართიანებებისკენ გადაინაცვლა. სამეურნეო სუბიექტების ინტეგრაცია ძირითადად ხდება ორი მიმართულებით:

1. უფრო და უფრო მეტი კორპორაციის, როგორც სააქციო საზოგადოების ფორმით დარეგისტრირებული ორგანიზაციების წარმოშობა;

2. წარმოების კონცენტრაცია კორპორაციების გამსხვილების ხარჯზე ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში.

პირველი მიმართულება ვლინდება იმაში, რომ შემცირდა დარეგისტრირებული საკუთრების ყველა ფორმის რაოდენობა და ნელა, მაგრამ სტაბილურად გაიზარდა სააქციო საზოგადოებების ფორმით დარეგისტრირებულ საწარმოთა რაოდენობა, მათ შორის შერეული ფორმისაც (სახელმწიფოს მონაწილეობით).

მეორე მიმართულება (კონცენტრაცია) კი გამოიხატება იმაში, რომ გაიზარდა საქონლისა და მომსახურების წარმოების დარგობრივი მოცულობა შესაბამისი დარგის საწარმოთა რაოდენობის შემცირების ხარჯზე.

სადისერტაციო თემის აქტუალობა განპირობებულია საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ინტერესთა შეთანხმებისათვის შესაბამისი გარემოს შექმნის სუბიექტური აუცილებლობით. ეს მოითხოვს მთელი რიგი მეთოდოლოგიური და ორგანიზაციული პრობლემების გადაწყვეტას. ამ სფეროში არსებითი წინსვლა არ შეინიშნება, რაც აფერხებს ბიზნესის კორპორაციული სექტორის განვითარებას.

დღეს-დღეობით საქართველოში სულ უფრო მეტი კორპორაცია იქმნება, ასევე ხდება წარმოების კონცენტრაცია მათი გამსხვილების ხარჯზე. კორპორაციების ეფექტურად მართვა საფუძველია ჩვენი ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა მსოფლიო ბაზრებზე, ამიტომ კორპორაციების მართვის ეფექტიანობის ამაღლებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. კორპორაციული მართვა საქართველოში ახლო წარსულში აღმოცენებული მოვლენაა. სწორედ ამითი აიხსნება ის ფაქტი, რომ კორპორაციული მართვა საწარმოთა უმრავლესობაში ძალიან დაბალ დონეზეა განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რიგ ორგანიზაციებში, კორპორაციული მართვის მიმართულებით გარკვეული წინსვლა შეინიშნება. ზოგიერთმა ქართულმა

კომპანიამ, ბანკებმა, სატელეკომუნიკაციო კომპანიებმა და სხვ. არსებით წარმატებებს მიაღწიეს კორპორაციული მართვის პრაქტიკაში.

კორპორაციული ურთიერთობების მონაწილეთა ინტერესების შეუთანხმებლობას მიეყვართ კონფლიქტებამდე და დანახარჯებამდე, რაც გამოიხატება მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკის დანაკარგების სახით.

ამ პირობებში კორპორაციული მართვის ამოცანაა კორპორაციული ურთიერთობების ძირითადი მონაწილეების ინტერესთა ბალანსის ძიება. ამგვარად სადისერტაციო კვლევის თემა აქტუალურია როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. კვლევის ძირითადი მიზანია საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ინტერესთა შეთანხმების არსებული მდგომარეობის შესწავლა და ეკონომიკური ინტერესების კომპლექსური შეთანხმების მექანიზმების და მოდელების შემუშავება. დასახულმა მიზანმა განსაზღვრა შემდეგი ამოცანების გადაწყვეტის აუცილებლობა:

- ცნებების „კორპორაცია“ და „კორპორაციული მართვის“ განსაზღვრისადმი მიდგომების გამოკვლევა;
- კორპორაციათა კლასიფიკაცია სხვადასხვა კრიტერიუმების მიხედვით;
- კორპორაციული ურთიერთობების ძირითადი მონაწილეების დადგენა;
- კორპორაციული ურთიერთობების მონაწილეთა ინტერესების გამოვლენა;
- აღნიშნული ინტერესების როლის განსაზღვრა კორპორაციების მართვის ეფექტიანობაში;
- კორპორაციულ ურთიერთობებზე მოქმედი გარე და შიგა ფაქტორების გამოვლენა და მათი ზემოქმედების დონის განსაზღვრა;

- კორპორაციების ეფექტიანი ფუნქციონირების ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელის შემუშავება;
- კორპორაციული ურთიერთობების მონაწილეთა ინტერესების შეთანხმების მექანიზმების სრულყოფის მიმართულებების შემუშავება.

კვლევის ობიექტი და საგანი. კვლევის ობიექტს წარმოადგენს კორპორაციები, ხოლო კვლევის საგანი კი არის ურთიერთობები და კანონზომიერებები, რომლებიც წარმოიშობა კორპორაციული ურთიერთობების მონაწილეთა ინტერესების შეთანხმების პროცესში.

პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა. მიუხედავად იმისა, რომ კორპორაციების (ორგანიზაციების) ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების მიმართულებით მრავალი ნაშრომი იქნა გამოქვეყნებული როგორც საბჭოთა პერიოდში (ა. გუნია, პ. გუგუშვილი, კ. ჩარკვიანი, ნ. ხურციძე, ფ. გოგიჩაიშვილი და სხვ.), ასევე თანამედროვეობაშიც (ს. პავლიაშვილი, გ. ტყეშელაშვილი, გ. წერეთელი, რ. აბესაძე, შ. მაღაშხია, ნ. პაიჭაძე, ბ. ბიწაძე, ე. ბარათაშვილი, და სხვა მრავალი), ქართული სამეცნიერო ლიტერატურა კორპორაციული ინტერესების მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს თითქმის არ ეხება. გვინდა გამოვყოთ რამდენიმე ნაშრომი აღნიშნული მიმართულებით: ბ. ბიწაძე „კორპორაციული მენეჯმენტის საფუძვლები“, 2006 წ., ა. მეზონიას სადოქტორო დისერტაცია „ეკონომიკურ სუბიექტთა ბუნებისა და სტრუქტურის სრულყოფა საქართველოს ტრანსპორტსა და მანქანათმშენებლობაში“, 2014 წ. ინტეგრირებული სტრუქტურების ფუნქციონირების პრობლემებზე სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერ-ეკონომისტები მუშაობენ (ძირითადად ევროპის, ამერიკის, რუსეთის), მაგრამ ცხადია მათ შრომებში ქართული რეალობა არაა ასახული. ეს ბუნებრივიცაა. აღნიშნულ საკითხებს კვლევები მიუძღვნეს: რუსეთში - ი. პროჩანკინამ, ვ. ბურკოვმა, მ. იონცევმა, მ. გერასკინმა, ვ. დოროხინმა, ვ. ბალაშოვმა და სხვებმა. უცხოელი მეცნიერები, რომელთაც განსაკუთრებული წვლილი შეიტანეს პრობლემის კვლევაში, არიან:

პ. მილგრომი, რ. ტრიკერი, ი. ანსოფი, ა. ბერლი ჯ. ტოროლი და სხვები. ისინი მუდმივად გვთავაზობენ სიახლეებს კორპორაციული მენეჯმენტის მიმართულებით მაგრამ ეს საკითხი საკმაოდ მრავლისმომცველია და მის შესწავლას ხანგრძლივი შრომა და დიდი ძალისხმევა სჭირდება, რაც განაპირობებს იმას, რომ ამ მიმართულებით კვლევები მომავალშიც გაგრძელდეს.

კვლევის მეთოდოლოგია და მეთოდика. კვლევის მეთოდикаდ გამოყენებულია სისტემური და კომპლექსური მიდგომა. კორპორაციები განიხილება როგორც ინტეგრირებული, ღია სისტემები, რომლებზეც გავლენას ახდენს როგორც შიგა ისე გარე გარემოდან მოქმედი ფაქტორები.

კვლევის მეთოდика აღებულია თანამედროვე მენეჯმენტის, წარმოების ორგანიზაციის და ეკონომიკური თეორიებიდან. ასევე მეცნიერული კვლევების ანალიზისა და სინთეზის, სტატისტიკური მიდგომის, ლოგიკური და შედარებითი ანალიზის მეთოდები, სხვადასხვა მაცნიერთა დებულებები. ასევე ნორმატიულ-სამართლებრივი მეთოდები. მეთოდოლოგია ასევე მოიცავს ეკონომიკურ-მათემატიკურ მოდელირებას, კორელაციური კავშირების სიმჭიდროვის განმსაზღვრელ მათემატიკურ მიდგომებს და რეგრესიულ ანალიზს.

საინფორმაციო ბაზას წარმოადგენს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები, საქართველოს ნორმატიულ-საკანონმდებლო ბაზა, მასალები, რომლებსაც შეიცავს მონოგრაფიები, პერიოდულ გამოცემებსა და ინტერნეტში გამოქვეყნებული სტატიები, ესპერტების შეფასებები.

მეცნიერული სიახლე. პირველადაა გამოკვლეული საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ინტერესთა შეთანხმების პრობლემები, რის შედეგადაც:

- გამოვლენილია კორპორაციული ურთიერთობების ძირითადი მონაწილეების ინტერესები და კორპორაციის შიგა და გარე გარემოს მხრიდან ამ ინტერესების შეთანხმებაზე მოქმედი ფაქტორები;

- მენეჯმენტის ამერიკული, ევროპული და იაპონური მოდელების კორპორაციული ინტერესების პოზიციიდან შესწავლის საფუძველზე დასაბუთებულია მათი ქართულ სინამდვილეში გამოყენების შესაძლებლობა, რითაც შეიძლება მიღწეულ იქნას ქართულ კომპანიებში მენეჯმენტის მაღალი კულტურა და ქართული პროდუქციისა და მომსახურების კონკურენტუნარიანობა მსოფლიო ბაზარზე;
- შემოთავაზებულია საქართველოს კორპორაციების ეკონომიკურ ინტერესთა შეთანხმების მექანიზმის სრულყოფის ღონისძიებები. ასეთებად მიჩნეულია: ეკონომიკურ-ფინანსური ინტერესები, მოგების მაქსიმიზაცია, რენტაბელობის ამაღლება და აქტივების ზრდა, მენეჯერთა, ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალის, მოსამსახურეების, ძირითადი და დამხმარე მუშების შრომის ანაზღაურების სისტემის სრულყოფა, აქციონერების აქციათა ღირებულების ზრდა და დივიდენდების ოდენობა, მომხმარებელთა ინტერესების დაკმაყოფილების დონე და გამოშვებული პროდუქციის და შეთავაზებული მომსახურების ხარისხობრივი პარამეტრები;
- შედგენილია სს „საქართველოს რკინიგზის“ შემოსავლების მათემატიკური მოდელი, რომელმაც საშუალება მოგვცა, გამოვლენილიყო მათზე მოქმედი ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა ექსპორტირებული და იმპორტირებული, სატვირთო, ნავთობპროდუქტების გადაზიდვების მოცულობები და საერთაშორისო მგზავრთა გადაყვანის სიდიდე.

სადისერტაციო ნაშრომის თეორიული მნიშვნელობა გამოიხატება იმაში, რომ იგი კორპორაციული მენეჯმენტის თეორიის შემდგომი გაღრმავებაა და მისი საშუალებით შეიძლება ახლებურად გაანალიზდეს აღნიშნული დარგის ზოგიერთი პრობლემა.

სადისერტაციო ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა. გამოკვლევაში მიღებული თეორიული დასკვნები შეიძლება გამოყენებულ იქნას კორპორაციული სტრუქტურების განვითარების პრობლემის შემდგომი დამუშავებისათვის. კვლევის შედეგად მიღებული რეკომენდაციების პრაქტიკული დანერგვა საქართველოს კორპორაციებში ხელს შეუწყობს კორპორაციული ურთიერთობების მონაწილეთა ეკონომიკური ინტერესების შეთანხმებას, რაც საფუძველს შექმნის კომპანიების ეფექტური ფუნქციონირებისათვის, რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს ქვეყანაში სამუშაო ადგილების მნიშვნელოვან ზრდას და საქართველოს ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

სადისერტაციო ნაშრომის აპრობაცია და პუბლიკაციები. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები მოხსენდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ჩატარებულ „სტუ-ს სტუდენტთა 83-ე ღია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციას“, ასევე საქართველოს საავტომობილო-საგზაო ინსტიტუტის თაოსნობით ჩატარებულ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციას. კვლევის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია ექვს სამეცნიერო სტატიაში, რომლებიც მითითებულია დისერტაციაში გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალში.

ნაშრომის სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს 162 გვერდს. იგი შედგება შესავლის, ორი ნაწილის, დასკვნების და გამოყენებული ლიტერატურის სიისაგან. მასში წარმოდგენილია 9 ცხრილი, 7 ნახაზი.

შესავალი

1. ლიტერატურული მიმოხილვა

1.1. კორპორაციული მენეჯმენტის აქტუალური საკითხები ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში

1.2. კორპორაციული სტრუქტურების ეკონომიკური ინტერესები უცხოურ სამეცნიერო ლიტერატურაში

2. შედეგები და განსჯა

2.1. საქართველოს კორპორაციული სტრუქტურები და მათი ტექნიკურ-ეკონომიკური დახასიათება

2.2. საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ეკონომიკურ ინტერესთა სიმრავლის და სუბიექტების გაანალიზება

2.3. ეკონომიკურ ინტერესთა შეთანხმების მექანიზმების გამოკვლევა და კლასიფიცირება

2.4. საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ეკონომიკურ ინტერესთა შეთანხმების მექანიზმის სრულყოფის მიმართულებების დადგენა

2.5. საქართველოს კორპორაციულ სტრუქტურებში ეკონომიკურ ინტერესთა შეთანხმების მოსალოდნელი ეკონომიკური ეფექტის განსაზღვრა

3. დასკვნა

გამოყენებული ლიტერატურა

II. დისერტაციის მოკლე შინაარსი

პირველი ნაწილი წარმოადგენს ლიტერატურის მიმოხილვას, რომელშიც წარმოდგენილია ქართველ და უცხოელ მეცნიერთა კორპორაციული სტრუქტურების მენეჯმენტთან დაკავშირებული ნაშრომები.

მეორე, ძირითადი ნაწილია შედეგები და მათი განსჯა, რომელიც ხუთი პარაგრაფითაა წარმოდგენილი. თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში მსხვილი მეწარმეობის ორგანიზაციის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა კორპორაცია. საქართველოსთვის ის შედარებით

ახალი მოვლენაა. ნაშრომში მოცემულია კორპორაციული სტრუქტურების ტექნიკურ-ეკონომიკური დახასიათება. განხილულია „კორპორაციისა“ და „კორპორაციის მართვისადმი“ სხვადასხვა მეცნიერ-მკვლევართა მიდგომები, მოცემულია მათი კლასიფიკაცია სხვადასხვა კრიტერიუმების მიხედვით, უპირატესობები და ნაკლოვანებები. ნაჩვენებია, რომ კორპორაცია ღია სისტემაა, რომელზეც დიდ გავლენას ახდენს არა მხოლოდ შიგა, არამედ გარე გარემოდან მოქმედი ფაქტორები. აქვე შევხებით მსხვილი კორპორაციების ტრანსნაციონალიზაციის საკითხს და საქართველოს ჩართულობის ხარისხს ამ პროცესში.

თანამედროვე პირობებში მსხვილი მეწარმეობის ორგანიზაციის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა კორპორაცია, რომელიც წარმოადგენს საერთო მიზნის მისაღწევად გაერთიანებულ პირთა ერთობლიობას, რათა განახორციელონ ერთობლივი საქმიანობა და ქმნიან სამართლის დამოუკიდებელ სუბიექტს - იურიდიულ პირს. პირველი კორპორაციები წარმოიშვა ძველ რომში, ასევე ფართოს იყო გავრცელებული საბერძნეთსა და მცირე აზიაში. ისინი ძირითადად პროფესიონალური ნიშნით ფუნქციონებდა.

დაახლოებით 60 მილიონი ფირმიდან, რომლებიც მსოფლიოში დარეგისტრირებული, მხოლოდ 10%-ია კორპორაცია, მაგრამ ისინი აწარმოებენ მსოფლიოს მთლიანი შიდა პროდუქტის ნახევარზე მეტს.

კორპორაციების გამსხვილება განპირობებულია მათი სწრაფით წარმოების ეფექტიანობისკენ. ეს პროცესი მთელ მსოფლიოში მიმდინარეობს და წარმოიქმნა კიდევ მსხვილი ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომელთა საწესდებო კაპიტალი რამდენჯერმე აღემატება თუნდაც საქართველოს ეროვნულ სიმდიდრეს. ისინი პირდაპირ და ირიბად მონაწილეობენ მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებში. საქართველო ტრანსნაციონალურ კორპორაციებში ჯერ-ჯერობით ვერ მონაწილეობს, თუმცა მათ ჩვენს ქვეყანაში აქვთ თავიანთი წარმომადგენლობები, „შვილობილები“, რომლებიც პროდუქციის რეალიზაციით არიან

დაკავებულნი: „სოკარ ჯორჯია პეტროლეუმი“, „ენერგო პრო ჯოეჯია“, „რომპეტროლი“, „ტოიოტა კავკასია“ და სხვ.

მსოფლიოში კორპორაციების მართვის სამი მოდელია გავრცელებული: ანგლო-ამერიკული, იაპონური და კონტინენტალური. მე-20 საუკუნის 70-იან წლებამდე ლიდერად აშშ გვევლინებოდა, ხოლო შემდგომ, ნელ-ნელა წამყვანი პოზიციები იაპონიამ დაიკავა. ამიტომ მართვის იაპონური მოდელიდან ჩვენთვის მისაღების აღება ნამდვილად დადებითად წაადგებოდა ქართულ მენეჯმენტს. საქართველოსთვის, როგორც განვითარებადი ქვეყნისთვის, მნიშვნელოვანია განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში დამკვიდრებული სხვადასხვა ორგანიზაციული სისტემების საფუძვლიანი შესწავლა და მათში ყველაზე უფრო ქმედითი კომპონენტების გამოკვეთა.

ინტეგრირებული კორპორაციული სტრუქტურების (იკს) ჩამოყალიბებას დიდი მაკროეკონომიკური მნიშვნელობა აქვს. იკს-ის შექმნის მთავარი მიზანია მისი წევრების მატერიალური, არამატერიალური აქტივების და ფინანსური რესურსების გაერთიანება, რათა გაიზარდოს წარმოების კონკურენტუნარიანობა და ეფექტიანობა, რაციონალური ტექნოლოგიური და კოოპერაციული კავშირები, ამაღლდეს საექსპლუატაციო პოტენციალი, დაჩქარდეს სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი, მოხდეს ინვესტიციების მოზიდვა. იკს-ის შექმნით მიღებული ყველა ეფექტი დაკავშირებულია მასშტაბის ფაქტორთან და სინერგეტიკულ ეფექტთან.

ყველა ქვეყანაში, სადაც განვითარებულია და ვითარდება კორპორაციული ბიზნესი, იმაზეც ზრუნავენ, რომ შექმნან შესაბამისი საინვესტიციო გარემო, საკანონმდებლო ბაზა, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს აღნიშნული საქმიანობის განვითარებას და წინსვლას, ადაპტაციას მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესებთან. კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა განსხვავებულია დასავლეთის ქვეყნებსა და საქართველოში. ჩვენს ქვეყანაში საკანონმდებლო

ბაზა საკმაოდ მწირია იმ ნორმატიული აქტების ჩამონათვალით, რომლებიც არეგულირებს კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

მრავალ ქვეყანაში არსებობს და წარმატებით მუშაობს კორპორაციული მართვის კოდექსი. ზოგიერთ ქვეყანაში მისი არსებობა სავალდებულოც კია, ხოლო ზოგან მისი ნორმები რეკომენდაციის სახითაა წარმოდგენილი. საწარმოთა და ორგანიზაციათა ერთიან სახელმწიფო რეგისტრზე (სოესრ) დაყრდნობით 2015 წლის 1 ოქტომბრის მონაცემებით საქართველოში რეგისტრირებულ სუბიექტთა რაოდენობაა 618 492, მათ შორის საქართველოს მოქალაქეა 94,9%. აქტიური სუბიექტების რაოდენობა კი 118 004 შეადგენს (რეგისტრირებულთა 19%). (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1.

საქართველოში მოქმედი რეგისტრირებული ეკონომიკური სუბიექტები
ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით

№	ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა	სუბიექტთა რაოდენობა	%
1	კომერციული იურიდიული პირები	175243	28.3
2	სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს)	2726	0.4
3	კომანდიტური საზოგადოება	181	0.0
4	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს)	166165	26.9
5	სააქციო საზოგადოება	2352	0.4
6	კოოპერატივი	3819	0.6
7	არაკომერციული (არასამეწარმეო) იურიდიული პირები	21630	3.5
8	ინდივიდუალური მეწარმე	412795	66.7
9	ფილიალი, წარმომადგენლობა, სხვა	2597	0.5
10	საჯარო სამართლის სუბიექტები	6227	1.0
	სულ	618492	100

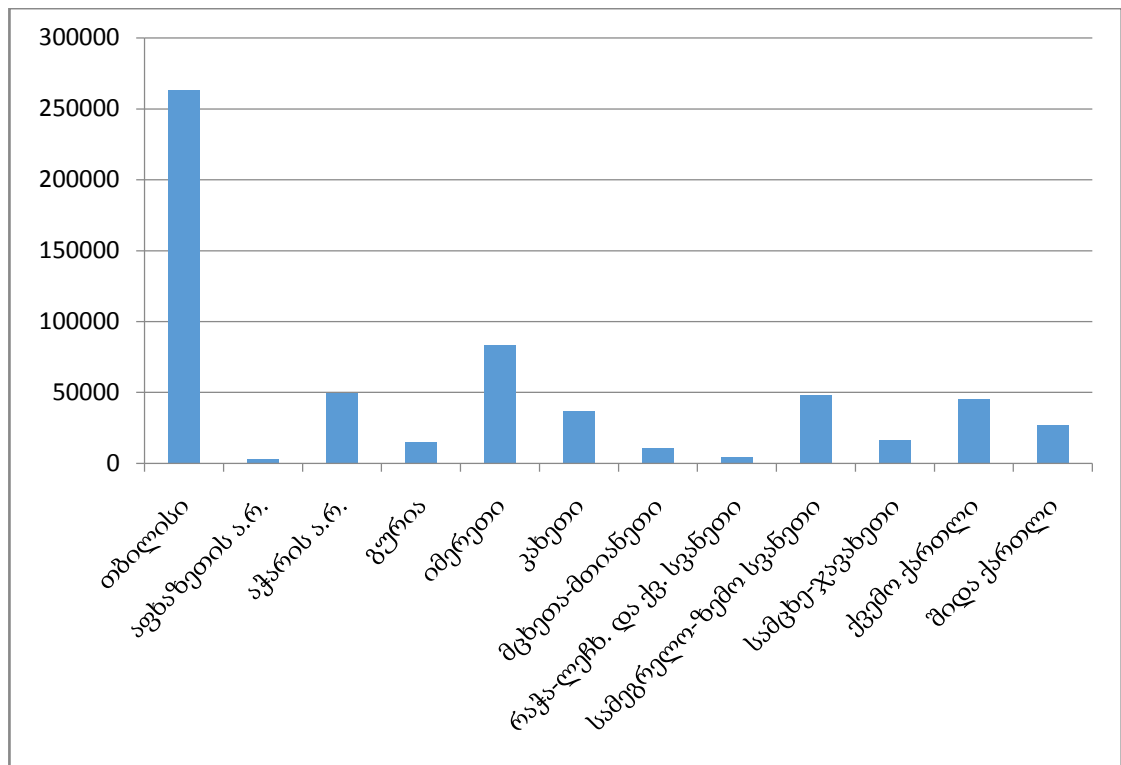
ცხრილი 1-ის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საოჯახო მეურნეობების რაოდენობა ეკონომიკური სუბიექტების სტრუქტურაში საკმაოდ სოლიდურია, რაც მცირე ბიზნესის მდგრადი ფუნქციონირების მყარი საფუძველია, თუმცა აღსანიშნავია უცხოური ფირმის ფილიალების მცირე რაოდენობაც, რაც ინვესტიციების შემოდინების შემცირებაზე მიუთითებს.

ეკონომიკური სუბიექტების 98,2% არის კერძო პირების მფლობელობაში, აქედან 2,6% უცხოელ კერძო პირებს ეკუთვნის, 1.0% სახელწიფოს, 0.3% მუნიციპალიტეტის, და 0,5% მესაკუთრის სხვა ტიპების საკუთრებას.

აქტიური ეკონომიკური სუბიექტების (118004) უმრავლესობა დაფუძნებული იყო ვაჭრობაში, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო საქონლისა და პირადი ნივთების რემონტში (48,8%), დამამუშავებელ მრეწველობაში (8,1%), სხვა კომუნალურ, სოციალურ და პერსონალურ მომსახურებაში (2,8%), ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში (5,6%), ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევა 9,5%, მშენებლობა 4,5%, განათლება 2,3%. აქტიური ეკონომიკური სუბიექტები შეადგენენ რეგისტრირებულთა 19%-ს. დიდი ალბათობით ეს შემცირებული მონაცემებია, რადგან განმარტებაში მითითებულია, რომ ეკონომიკური სუბიექტების საქმიანობის 57% უცნობია.

ქვეყანაში რეგისტრირებული ეკონომიკური სუბიექტების უდიდესი ნაწილი განლაგებულია ქალაქ თბილისში (43.5%). აღნიშნული პროცენტის რეგიონების მიხედვით დინამიკა მოცემულია ნახ. 2-ზე.

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში საქართველოში ჩამოყალიბება და განვითარება დაიწყო ეკონომიკის კორპორაციულმა სექტორმა, რომლის ძირითადი გამოვლინება გახლავთ სააქციო საზოგადოებები (ესაა კორპორაციის ძირითადი ფორმა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში).

ნახ. 1. ეკონომიკური სუბიექტების განაწილება ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების მიხედვით

სააქციო საზოგადოებები იქმნებოდა ორი გზით: სახელმწიფო საწარმოების პრივატიზაციით ან დამფუძნებელთა ინიციატივით. ამ დროს სამართლებრივი საფუძველი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონია, რომლის თანახმად განსაზღვრულია საწარმოთა შემდეგი 6 სახის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა: ინდივიდუალური საწარმო (ის), სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს), კომანდიტური საზოგადოება (კს), შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს), სააქციო საზოგადოება (სს, კორპორაცია) და კოოპერატივი. „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილია, რომ ის საწარმო (გარდა კოოპერატივისა), რომელშიც 50-ზე მეტი პარტნიორია, უნდა ჩამოყალიბდეს მხოლოდ სააქციო საზოგადოების ფორმით.

ნებისმიერი საზოგადოების ეკონომიკური ურთიერთობები დაფუძნებულია ეკონომიკურ ინტერესებზე. ეკონომიკური ურთიერთობების სრულყოფაზე დამოკიდებულია არა მხოლოდ წარმოების განვითარება, არამედ საზოგადოების სოციალური წონასწორობა და სტაბილურობა. ის ხორციელდება საწარმო-ეკონომიკური ურთიერთობების ყველა ეტაპზე. სწორედ აქედან გამომდინარეობს ამოცანა, რომ მოხდეს მათი ოპტიმალური შეთანხმება-ჰარმონიზაცია.

კორპორაციულ ურთიერთობებში არსებობს ინტერესთა ფართო სპექტრი, რომლებიც ყოველთვის პერსონიფიცირებულია. ესაა – გენერალური დირექტორის, მენეჯერების, აქციონერების ინტერესები. ზოგიერთ შემთხვევებში განიხილება სტეიკჰოლდერთა (სხვა დაინტერესებული პირების) ინტერესების ზეგავლენა. ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ამ ჯგუფებშიც ინტერესები არაერთგვაროვანია, თითოეული ჯგუფის შიგნით არის ინტერესთა თავისი სპექტრი და ყოველთვის არსებობს ამ ინტერესთა სუბიექტები. გარდა ამისა, ნებისმიერ კომპანიაში შედასამეურნეო კავშირები ასევე წარმოშობს ჯგუფურ ინტერესებს და ჯგუფთაშორის ურთიერთობებს. მაგ., სამუშაოს და რესურსების ცენტრალიზებული დანაწილების დროს მიდის შინაგანი ბრძოლა არა მხოლოდ რესურსებისთვის, არამედ უფლებებისა და ვალდებულებებისთვის.

საწარმოთა განვითარების სტრატეგია უნდა აიგოს მონაწილეთა შემდეგი ჯგუფების ინტერესთა გათვალისწინებით:

- აქციონერები, რომელთა ინტერესებია მიიღონ საკმაოდ დივიდენდები და მათ აქციებს ჰქონდეთ მაღალი ღირებულება გაყიდვის შემთხვევაში;
- ტოპ-მენეჯერები, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან, რომ აკონტროლონ და მართონ ფინანსური ნაკადები, რომელთა სიმძლავრე მოწმობს საწარმოს ფინანსურ სიძლიერეზე;

- რიგითი თანამშრომლები, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან საკმარისი შრომის ანაზღაურებით, პროფესიონალური ზრდითა და კარიერის აგების შესაძლებლობით, ჯანსაღი მორალური ატმოსფეროთი, შრომის მისაღები რეჟიმითა და პირობებით;

- ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ადმინისტრაციები, რომლის ინტერესები დაკავშირებულია ბიუჯეტის შევსებასთან საგადასახადო შემოსავლებით და რეგიონის მოსახლეობისათვის სამუშაო ადგილების შენარჩუნებით;

- კრედიტორები.

კორპორაციული მექანიზმების შემოტანა მიზნად ისახავს სრულად გაითვალისწინოს და შეუთანხმოს სხვადასხვა ჯგუფის ადამიანთა ინტერესები, რომლებიც ამა თუ იმ გზით დაკავშირებული არიან საწარმოს საქმიანობასთან.

კორპორაციული ინტერესების შეთანხმების პრობლემის კვლევის აქტუალობა გამოწვეულია, სულ მცირე, ორი მიზეზით. პირველი დაკავშირებულია იმასთან, რომ ჩამოყალიბდეს ნორმალური ურთიერთობები აქციონერებსა და დაქირავებულ მენეჯერებს შორის, უზრუნველყოფილ იქნას სააქციო კაპიტალის ეფექტური მართვა და მიღწეულ იქნას ინტერესთა ბალანსი მესაკუთრეებსა და დაქირავებულ პერსონალს შორის. ესაა შიდაკორპორაციული ურთიერთობების პრობლემები. მეორე მიზეზი კი უკავშირდება ინტეგრაციულ პროცესებს არა მარტო საწარმოებს შორის კოოპერაციული თანამშრომლობის, არამედ საკუთრებითი ურთიერთობების ბაზაზე, როცა ფორმირდება ჰოლდინგები, საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფები და საწარმოთა სხვა სახის გაერთიანებები. ეს მიზეზი დაკავშირებულია კორპორაციათაშორისი ურთიერთობების პრობლემებთან.

კორპორაციული ურთიერთობები ესაა - ეკონომიკური, სოციალური და სამართლებრივი ურთიერთობები, რომელიც წარმოიშობა ყველა დაინტერესებულ მხარეს შორის მიღებული კორპორაციული მოდელის

ფორმირებასა და რეალიზაციასთან დაკავშირებით. ვინაიდან კორპორაციული ურთიერთობები ვითარდება სხვადასხვა დონეზე, მათი ჰარმონიზაცია დამოკიდებულია როგორც კორპორაციის გარე გარემოს, ასევე შიდა გარემოს მიერ წაყენებულ პირობებზე. იგი მოიცავს: შიდაკორპორაციულ ურთიერთობებს, რომელშიც შედის მესაკუთრეებსა (აქციონერებს) და მენეჯერებს, მენეჯერებსა და დაქირავებულ მუშაკებს შორის ურთიერთობები; ფირმის გარეთა კორპორაციული ურთიერთობები, რომელიც მოიცავს კორპორაციის საპარტნიორო და საქმიანი თანამშრომლობის ურთიერთობებს კონტრაგენტებთან (მიმწოდებლები, მომხმარებლები, კრედიტორები, კლიენტები, დამკვეთები) და გარე გარემოს ინსტიტუტებთან (სახელმწიფო, ხელისუფლების რეგიონული და მუნიციპალური ორგანოები, მეწარმეთა გაერთიანებებთან, პროფკავშირებთან, მთლიანად საზოგადოებასთან და მის წარმომადგენლებთან).

“მესაკუთრე-აგენტის” პრობლემა კორპორაციული ურთიერთობების სფეროს განუყოფელი ნაწილია, ამიტომ კორპორაციული მართვა წარმოადგენს მენეჯერთა და აქციონერთა ურთიერთდაინტერესების შეთანხმების სისტემას, ეს კი განაპირობებს ფირმის წარმატებულ ფუნქციონირებას. ინტერესთა შეთანხმების პროცედურები უნდა იყოს ღია და გასაგები დაინტერესებული ჯგუფისთვის, რაც მას საშუალებას მისცემს ჩამოაყალიბოს თავისი დაინტერესება კორპორაციის მიმართ. კორპორაციული ბიზნესის გამჭვირვალობა, მკაცრი კონკურენტული ბრძოლის პირობებშიც კი, საბოლოოდ მას მრავალ პოტენციურ ინვესტორს შორის გაფანტული მნიშვნელოვანი საინვესტიციო რესურსების აკუმულირების საშუალებას მისცემს. კორპორაციის აქციონერთა წინაშე მენეჯერთა პასუხისმგებლობის გაზრდა შესაძლებელია შიდაკორპორაციული კონტროლის მექანიზმის სრულყოფის გზით.

კორპორაციული კონტროლის ფუნქცია იმაში მდგომარეობს, რომ:

1) შეფასდეს მენეჯერთა ქმედების გადახრა აქციონერთა ინტერესებიდან;

2) გადახრებიდან გამომდინარე დადგინდეს არსებული სიტუაციის ის შესაძლო გაუარესებები, რამაც შესაძლოა გავლენა იქონიოს ინტერესთა ბალანსზე;

3) განისაზღვროს ქმედებები, რომლის მეშვეობითაც შევძლებთ აღმოვფხვრათ წარმოშობილი პრობლემები და შეძლებისდაგვარად აღვადგინოთ ეს ბალანსი;

4) გადაიხედოს ინტერესთა ბალანსის შესაძლო ძირითადი პარამეტრები.

ამ ფუნქციების რეალიზაცია უზრუნველყოფს კორპორაციის მფლობელთა მიერ დაქირავებული მენეჯმენტის საქმიანობის კონტროლის შედეგიანობას და, როგორც შედეგი, ფირმის წარმატებულ ფუნქციონირებას.

კორპორაციული მართვის პროცესში კორპორაციის აქციონერები მენეჯერებს სხვადასხვა მიზანს უსახავენ, რომელთაგან თითოეულს თავისი პრიორიტეტულობა გააჩნია. კორპორაციამ უნდა იმუშაოს ისე, რომ უზრუნველყოს მაქსიმალური შემოსავალი მისი მფლობელებისთვის. მთლიანობაში არსებობს მაქსიმიზაციის შემდეგი სფეროები - გაყიდვები, მოგება, აქტივების ზრდის ტემპი და აქციონერთა სიმდიდრე. მაგრამ საწარმოს მესაკუთრეთა შემადგენლობაში შეიძლება მოიძებნოს სუბიექტები, რომელთაც აინტერესებთ კორპორაციული საქმიანობის სხვა ასპექტები. მაგალითად, აქციონერთა პრიორიტეტებს შორის შეიძლება იყოს ფინანსური მდგრადობის მიღწევა, თუნდაც არც ისე დიდი შემოსავლის პირობებში, ლიკვიდურობა, რესპექტაბელური იმიჯი, კორპორაციის მართვაში მონაწილეობის უფლების მიღება და სხვ.

კორპორაციულ ურთიერთობებში ინტერესთა შეთანხმება გულისხმობს არა მხოლოდ მფლობელთა ნაირგვაროვანი მასის მოლოდინების გამართლებას, არამედ კორპორაციის მენეჯერების

საკუთარი შრომის შედეგებით დაკმაყოფილება არის არანაკლებ მნიშვნელოვანი პირობა ფირმის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის, რამდენადაც სწორედ მათზეა დამოკიდებული ოპერატიული მართვის შედეგიანობა და, აქედან გამომდინარე, ბიზნესის ძირითადი მახასიათებლები, რაზეც დამყარებულია აქციონერთა სურვილები. ამიტომ კორპორაციულ ურთიერთობებში ინტერესთა ბალანსის მიღწევაში აუცილებელია გამოიყოს მისი ის ნაწილი, რომელიც ასახავს მენეჯერთა მოლოდინებს.

კორპორაციული ინტერესების ბალანსის ძირითად მაჩვენებლებად ავიღოთ შემდეგი მაჩვენებლები: რეალიზაციიდან ამონაგები (S), მოგება დაბეგვრამდე (P), წმინდა მოგება (Pn), პერსონალის რაოდენობა (N), ჯამური აქტივები (A) და გადახდილი დივიდენდები (D). სწორედ ეს მაჩვენებლები პასუხობენ მოთხოვნებს, რომლებიც წაყენებული აქვს დაქირავებული მენეჯერების საქმიანობის შეფასებას. წარმოდგენილი მაჩვენებლების საფუძველზე შეიძლება მივიღოთ საკმაოდ ინფორმაციული ანალიტიკური დასკვნები მენეჯერთა საქმიანობაზე ინტერესთა ბალანსის დამყარებაში.

საწარმოს ეკონომიკის „ოქროს წესის“ თანახმად, მოგების ზრდის ტემპი უნდა იყოს უფრო მეტი ამონაგების ზრდის ტემპზე, უკანასკნელი კი მეტი უნდა იყოს აქტივების ზრდის ტემპზე.

$$1 < h(A) < h(S) < h(P) \quad (1)$$

სადაც h - მაჩვენებელთა ტემპებია.

თუკი უტოლობაში შემოვიტანთ პერსონალის რაოდენობას და წმინდა მოგების მაჩვენებლებს, გვექნება:

$$1 < h(N) < h(A) < h(S) < h(P) < h(Pn) \quad (2)$$

თუ გავითვალისწინებთ სხვადასხვა სახის დივიდენდურ პოლიტიკასაც, საბოლოოდ კორპორაციული ინტერესების წყობას ექნება უტოლობათა სისტემის სახე:

$$\begin{cases} 1 < h(N) < h(A) < h(S) < h(P) < h(Pn) \\ 1 \leq h(D) \end{cases} \quad (3)$$

აღნიშნული სისტემა წარმოადგენს კომპანიის განვითარების ეტალონურ დინამიკას და კორპორაციის მართვის საფუძველს როგორც აქციონერთა, ისე მენეჯერთა ინტერესებიდან გამომდინარე. რეალური დინამიკის ეტალონურთან მიახლოების ხარისხი ახასიათებს კორპორაციული სისტემების მენეჯმენტის დონეს და მის შესაბამისობას აქციონერთა მოლოდინებთან.

ინტერესთა ბალანსის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია შემუშავდეს ზომები ინტერესთა ბალანსში ხარვეზების აღმოსაფხვრელად. მას შემდეგ რაც გამოითვლება ფაქტიური და ეტალონური მიახლოებულობის დონე, აუცილებელია გამოვლინდეს ძირითადი პრობლემები ბალანსის მართვაში საანალიზო საწარმოების საანგარიშო მაჩვენებლების ნორმატიულების რანგებიდან გადახრის გაზომვის საფუძველზე.

ეტალონური თანმიმდევრობის აგება საშუალებას გვაძლევს შევაფასოთ ინტერესთა ბალანსი, გვაძლევს უშუალო ინფორმაციას შექმნილი სიტუაციის გამოსწორებისთვის და ასაბუთებს საწარმოს დინამიკის მონიტორინგის სისტემას. საწარმოს მენეჯერები განსაზღვრავენ მოქმედების ძირითად მიმართულებებს სიტუაციის გამოსწორებისთვის, რომ შეესაბამებოდნენ თავიანთი დამქირავებლების - აქციონერების მოლოდინებს და მოთხოვნებს.

ამგვარად, შემოთავაზებული მეთოდიკიდან გამომდინარეობს უშუალო ინფორმაცია გადაწყვეტილების მიღებისთვის, ამასთან, განხილული მეთოდიკის მნიშვნელოვანი თავისებურებაა მისი ერთმნიშვნელოვანი (ცალსახა) ხასიათი და ინფორმაციული თვითკმარობა.

სხვადასხვა სამეურნეო სიტუაციაში შეიძლება სხვადასხვაგვარად დალაგდეს პრიორიტეტები, შეიცვალოს ნორმატიული წარმოდგენები მართვის სისტემის პარამეტრებზე, პარამეტრების რაოდენობა და შემადგენლობა, რომლებიც აღწერენ მართვის სისტემას, ასევე შეიძლება შეიცვალოს და შეივსოს სხვადასხვა სამეურნეო სიტუაციაში. მოცემული

მიდგომა საშუალებას გვაძლევს ადვილად მოვერგოთ (შევეგუოთ) ასეთ ცვლილებებს და ამიტომ მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში შეიძლება ფართო გამოყენება ჰქონდეს.

კორპორაციული ურთიერთობების რეგულირება წარმოადგენს კორპორაციის საქმიანობაში მონაწილე სხვადასხვა ჯგუფის ინტერესთა კოორდინაციის მექანიზმს. განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს იმ სუბიექტების ინტერესების შეთანხმებას, რომლებიც ახდენენ ფლობისა და მართვის ფუნქციების რეალიზებას - კომპანიის მესაკუთრეები და მათ მიერ დაქირავებული მენეჯერები. ამ ურთიერთობათა მნიშვნელობა იმით აიხსნება, რომ ერთნი დებენ კაპიტალს, ხოლო მეორენი მას განკარგავენ ხშირად თავიანთი შეხედულებისამებრ. ცხადია, ასეთი სიტუაცია წარმოშობს სხვადასხვა სახის უთანხმოებას ურთიერთობის მონაწილეებს შორის ავანსირებული კაპიტალის გამოყენების მიზანმიმართულობისა და ეფექტურობის თვალსაზრისით, ეს კი ქმნის ნიადაგს ფირმის დამანგრეველი კონფლიქტებისათვის. ეს არ აწყობთ არა მხოლოდ უშუალოდ აქციონერებს და მენეჯერებს, არამედ სხვა დაინტერესებულ სუბიექტებსაც: სახელმწიფოს, თანამშრომლებს, კრედიტორებს, მიმწოდებლებს, მომხმარებლებს და ა.შ. ამიტომ კორპორაციული ურთიერთობები საჭიროებს მათი დარეგულირების ისეთ ინსტრუმენტებს, რომელიც ჩამოაყალიბებს კრიტერიუმს, შეაფასებს მასთან შესაბამისობის ხარისხს, მიაწინებს პრობლემურ ადგილებზე კორპორაციული ინტერესების ბალანსში.

ინტერესთა ჰორიზონტალური შიდაკორპორაციული შეთანხმების ამოცანის არსი მდგომარეობს ჰორიზონტალური შიდაკორპორაციული იმ ურთიერთობების ორგანიზაციაში, რომლებიც კორპორაციაში ინტეგრირებული ორგანიზაციების ეფექტიანობის კრიტერიუმების მაქსიმიზაციას ახდენენ. შეთანხმების არე მოიცავს კაპიტალის ნაკადებს, იმ რესურსებისა და საქონლის მიწოდების მოცულობებს, რომლებიც ბრუნავენ კორპორაციის შიგნით. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში მართვის პარამეტრებია

შიდაკორპორაციული დაფინანსებისა და საქონელბრუნვის მოცულობები. შეთანხმების ეფექტიანობის კრიტერიუმად გვევლინება ორგანიზაციათა მოგება, რომლებიც შესაბამის კორპორაციაში შედიან.

ინტერესთა ვერტიკალური შიდაკორპორაციული შეთანხმების ამოცანა მდგომარეობს ვერტიკალური შიდაკორპორაციული იმ ურთიერთობების ორგანიზაციაში, რომლებიც კორპორაციული ცენტრისა და ამ კორპორაციაში ინტეგრირებული ორგანიზაციების ეფექტიანობის კრიტერიუმების მაქსიმიზირებას ახდენენ. შეთანხმების არე მოიცავს ინვესტიციათა ნაკადებს და მოგების გადანაწილებას კორპორაციის ფარგლებში. შეთანხმების ეფექტიანობის კრიტერიუმებია ერთი მხრივ მოგება და განვითარების ფონდები, დარჩენილი ორგანიზაციის განკარგულებაში მესაკუთრეთათვის (აქციონერებისათვის) დივიდენდების გადახდის შემდეგ, მეორე მხრივ დივიდენდების თანხა, მიღებული აქციონერების მიერ.

ინტერესთა ჰორიზონტალური კორპორაციათაშორისი შეთანხმების ამოცანა მდგომარეობს ორგანიზაციათა ჰორიზონტალური ურთიერთობების მართვაში, რომლებიც იმ ფირმის ეფექტიანობის კრიტერიუმების მაქსიმიზირებას ახდენენ, რომლებიც სხვადასხვა კორპორაციებში შედიან. შეთანხმების არე მოიცავს კორპორაციებს შორის ცირკულირებადი ფინანსების, რესურსების და საქონლის მიწოდების მოცულობებს. ამ შემთხვევაში მართვის პარამეტრებია კორპორაციათაშორისი ბრუნვის მოცულობები. შეთანხმების ეფექტიანობის კრიტერიუმებია ურთიერთმოქმედ კორპორაციათა მოგებები, რომლებიც ტოლია იმ ორგანიზაციების ერთობლივი მოგებისა, რომლებიც შესაბამის კორპორაციაში შედიან.

საქართველოში მოღვაწე უმსხვილეს კორპორაციებს შორისაა „საქართველოს რკინიგზა“, რომელიც ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფნის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილია. იგი უმოკლესი გზით აკავშირებს ევროპას ცენტრალურ აზიასთან. 2005-2014 წლების სტატისტიკური

მონაცემების საფუძველზე შევადგინეთ სს „საქართველოს რკინიგზის“ შემოსავლების მასზე მოქმედ ფაქტორებზე დამოკიდებულების მათემატიკური მოდელი. აღნიშნული კორპორაციის შემოსავლები, გადაზიდული ტვირთისა და გადაყვანილი მგზავრების რაოდენობა მოცემულია ცხრილ 2-ში:

ცხრილი 2.

წლები მოცულობა	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
შემოსავალი სულ (მლნ ლარი)	251974	307291,6	308735,1	310108,9	293247,1	404687	477377	469819	479846	511570
მგზავრთა გადაყ. რაოდ. (მლნ. მგზ.)	3,6	3,8	3,9	3,4	3,1	3,2	3,3	3,1	3	3,1
გადაზიდული ტვირთის მოცულ. (ათასი ტონა)	18986,7	22642,9	22228,9	21181,7	22304	25488,3	23677,5	20076	18185	18401,7

შემოსავლების ოდენობაზე მოქმედებს როგორც შიდა ასევე გარე მენეჯმენტის თითქმის ყველა ფაქტორი. სს „საქართველოს რკინიგზიდან“ მოძიებული სტატისტიკური მასალების შედეგად, მოგვეცა საშუალება, გავაკეთოთ შედარება მთლიან შემოსავალსა და ყველა იმ მაჩვენებლებს შორის, რომლებიც ჩვენს ხელთ არსებობს. ესენია: ადგილობრივი შემოსავლების მოცულობა, სამგზავრო გადაყვანიდან შემოსავლები, მგზავრთა გადაყვანის რაოდენობა, იმპორტირებული გადაზიდვების მოცულობა, ექსპორტირებული გადაზიდვების მოცულობა, ტრანზიტით გადაზიდული ტვირთიდან შემოსავალი და სხვა.

სს „საქართველოს რკინიგზის“ შემოსავლების დამოკიდებულება მასზე მოქმედ ფაქტორებზე ჩაიწერება შემდეგი მათემატიკური მოდელით:

$$y = -1.474x_1 + 1.146x_2 + 0.29x_3 + 0.429x_4 + 0.395x_5 - 0.222x_6 - 28.745x_7 - \\ - 1.262x_8 + 1.46x_9 - 0.42x_{10}$$

კორელაციური დამოკიდებულების გამოკვლევით და რეგრესიული ანალიზით შესაძლებელია „საქართველოს რკინიგზაში“ ძირითად ტექნიკურ-ეკონომიკურ პარამეტრებზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორების გამოვლენა და შიგა მენეჯმენტის გაძლიერება უარყოფითი სიმპტომების შესამცირებლად და დადებითი გასაძლიერებლად.

ძირითადი დასკვნები

1. დასაბუთებულია, რომ საქართველოში წარმოქმნილი კორპორაციული სტრუქტურები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან ისეთი პარამეტრებით, როგორიცაა ზომა, საქმიანი აქტივობა, ეფექტიანობა, ინვესტიციური მიმზიდველობა და სხვ. კორპორაციული სექტორი, ისევე როგორც დასავლეთის ქვეყნებში, საქართველოშიც შეიძლება იქცეს ეროვნული ეკონომიკის საყრდენად.

2. დადგენილია, რომ ჩვენს ქვეყანაში კორპორაციული მართვის ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა კორპორაციული ურთიერთობების სუბიექტებს (აქციონერები, მენეჯერები და კომპანიის რიგითი თანამშრომლები, სახელმწიფო მართვის ორგანოები და კრედიტორები) შორის ინტერესთა ბალანსის დაცვა, რადგან მისი დარღვევა შეიძლება კორპორაციული კონფლიქტის მიზეზი გახდეს, რის გამოც საწარმო ინვესტორებისთვისაც კარგავს ნდობას და მიმზიდველობას. შესაბამისად, კონფლიქტების წინასწარ განსაზღვრა, დარეგულირება და თავიდან აცილება წარმოადგენს კორპორაციის სწორი და ეფექტიანი მართვის მთავარ ამოცანას.

3. კორპორაციული მექანიზმების შემოტანის მიზანია მოცემულ საწარმოსთან ამა თუ იმ გზით დაკავშირებული სხვადასხვა ჯგუფის ადამიანთა ინტერესების შეძლებისდაგვარად სრულად გათვალისწინება და შეთანხმება.

4. საწარმოს საქმიანობის მაჩვენებლები, რომლებიც ახასიათებენ კორპორაციულ ინტერესებს, იცვლება დროში, შეიძლება იყოს უკეთესი ან უარესი, მისაღები ან მიუღებელი სხვადასხვა დაინტერესებული ჯგუფებისთვის. ამიტომ კორპორაციის საქმიანობის შეფასებისას აუცილებელია, ერთის მხრივ, ინტერესთა ბალანსის კრიტერიუმს მივცეთ დინამიკური სახე და, მეორე მხრივ, გავზომოთ მოცემული კრიტერიუმიდან ფუნქციონირების რეალური მაჩვენებლების გადახრის ხარისხი. იმდენად, რამდენადაც რთულია სხვადასხვა დარგის კორპორაციათაშორისი შედარებები, დღის წესრიგში დგება ამგვარი ინსტრუმენტის არსებობის აუცილებლობა.

5. დადგენილია, რომ „აქციონერი–მენეჯერის“ პრობლემა კორპორაციული ურთიერთობების სფეროს განუყოფელი ნაწილია. მესაკუთრეთა მხრიდან შიდაკორპორაციული კონტროლის განხორციელება ხელს უწყობს ამ ორ სუბიექტს შორის ინტერესთა ბალანსსა და ჰარმონიზაციას. ნებისმიერი გადახრა ბალანსში ამათუ იმ მხარეს, სერიოზული პრობლემებს წარმოშობს.

6. დადგენილია, რომ საქართველოში, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყანაში ბევრი სამართლებრივი საკითხი ჯერ კიდევ დასარეგულირებელი და ხშირად ურთიერთგამომრიცხავი ხასიათისაა. ამიტომაც ძალიან აქტუალურია კორპორაციული სამართლის, როგორც კორპორაციის მართვის სტრატეგიის საფუძველის, ფორმირების საკითხი. ქვეყანაში უნდა მოქმედებდეს ისეთი ნორმატიულ-საკანონმდებლო ბაზა, რომ წინააღმდეგობაში არ მოდიოდეს კორპორაციის, როგორც ეკონომიკის დამოუკიდებელი კონკურენტუნარიანი რგოლის იდეასთან. ასევე უნდა არსებობდეს და წარმატებით მუშაობდეს კორპორაციული მართვის

კოდექსი, რაც აღნიშნულთან ერთად ხელს შეუწყობს კორპორაციული ბიზნესის განვითარებას.

7. ასევე გავრცელებული პრობლემაა ინფორმაციის არასაჯაროობა. არის რამოდენიმე გამონაკლისი წარმატებული კომპანია, რომლებიც აქვეყნებენ წლიურ ანგარიშებს, სხვა კომპანიებში კი ინფორმაცია მცირე აქციონერებისთვისაც ხელმიუწვდომელია, არათუ საჯარო. ინვესტორს, გარდა კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის გამართულობისა, აინტერესებს ინფორმაციის გამჭვირვალობა, რის გარეშეც საკმაოდ რთულია პოტენციურ ინვესტორთან გარიგების წარმოების განხორციელება.

8. დადგენილია, რომ კორელაციური დამოკიდებულების გამოკვლევით და რეგრესიული ანალიზით შესაძლებელია კომპანიების ძირითად ტექნიკურ-ეკონომიკურ პარამეტრებზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორების გამოვლენა და მენეჯმენტის გაძლიერება უარყოფითი სიმპტომების შესამცირებლად და დადებითი გასაძლიერებლად.

9. დამუშავებულია სს „საქართველოს რკინიგზის“ შემოსავლების მათემატიკური მოდელი, რომლის გამოყენებითაც დადგენილია, რომ საქართველოს რკინიგზის შემოსავლების სიდიდეს ყველაზე მეტად განსაზღვრავს სატრანზიტო გადაზიდვების მოცულობა, რამდენადაც საქართველოს ეკონომიკა ჯერ კიდევ განვითარებად პროცესშია, ამავე დროს პორტებთან ქართულ ეკონომიკურ სუბიექტთა სიახლოვე ხელსაყრელს ხდის ხშირ შემთხვევაში საავტომობილო გადაზიდვებით სარგებლობას. მნიშვნელოვანია მგზავრთა გადაყვანებიდან შემოსავლებიც, რომელიც ამ ბოლო დროს მომგებიან სფეროდ გარდაიქმნა, რაც გამოწვეულია გადაყვანების სიჩქარის ზრდით და კომფორტულობის ამაღლებით.

დისერტაციის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. ინტეგრაციული კორპორაციული სტრუქტურის შექმნის მეთოდოლოგიური საფუძვლები. საქართველოს საავტომობილო-საგზაო ინსტიტუტის საერთაშორისო კონფერენციის მასალები. თბილისი, №4, 2009წ. გვ.155-161.

2. ეკონომიკური ინტერესები და მათი როლი კორპორაციულ ურთიერთობებში. ჟურნალი „ეკონომიკა“, თბილისი, №5-6, 2015წ. გვ.119-129.

3. კორპორაციები და მათი ადგილი თანამედროვე ეკონომიკაში. ჟურნალი „ეკონომიკა“, თბილისი, №7-9, 2015წ. გვ.62-71.

4. კორპორაციულ ურთიერთობებში ეკონომიკურ ინტერესთა სიმრავლე და სუბიექტები. სტუ-ს საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური კონფერენციის შრომები, 2015 წ.

5. კორპორაციული კონფლიქტების კლასიფიკაცია და მათი გადაჭრის გზები. ჟურნალი „ეკონომიკა“, თბილისი, №7-9, 2015წ. გვ.157-166.

6. კორპორაციებში ინტერესთა კომპლექსური შეთანხმება. სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი „ტრანსპორტი და მანქანათმშენებლობა“. №3 (34), 2015წ. (შესულია რედაქციაში გამოსაქვეყნებლად)

Abstract

The PhD thesis "The economic interests agreement perfection directions in the corporative structures of Georgia" is written in Georgian, it includes 166 pages typed on a computer, it consists of introduction, literature review, the results discussion and a conclusion. A list of references is attached to the work.

The actuality of the theme is well grounded in the introduction, the state of the study problem, research methods and methodologies are defined, the author sets the research goals and objectives as well as a scientific novelty of the work and its practical significance.

The first part of the work is about the literature review, which includes Georgian and foreign scientists' works connected with the corporate structures management.

The second main part - the results and their discussion is given in five paragraphs. The most common form of a large enterprise is a corporation in the modern world economy. It is a relatively new phenomenon. The paper gives the technical and economic characterization of corporate structures; various scientific approaches to "Corporation" and "corporate management" are discussed as well as their classification according to various criteria, advantages and disadvantages.

The corporation is an open system, which influences not only internal, but also external environmental factors. It discusses the transnationalisation and Georgia's involvement in the process.

The article discusses the place and the role of the corporation, as one of the important organizational-legal form of the business in modern economy. The word "Corporation" is often used as a synonym of "Joint Stock Company", but it is a very narrow expression of the word. This article gives the definition of the terms "Corporation" and "Corporation management". The author describes the corporation forms and signs the Western countries. If these forms and signs meet all the criteria of the enterprise, we belong them to the corporation category.

With the transformation of the economy and the transition to market relations the economic corporate sector gradually began to establish and develop in Georgia, its main manifestation is the joint-stock companies (a corporation basic form in the post-Soviet countries). They are differentiated by size, business activity, efficiency, investment attractiveness and other parameters. Corporate sector is gradually developing and becomes a pillar of the national economy as it is in the Western countries.

Corporation from economic point of view is a large economic entity which incorporates the interests of companies and the organizations. The management problems in the Western countries and Georgia are different, beyond a doubt the economic interests agreement maximum level between the corporate relations parties should be reached to maintain and enhance the competitiveness as well as to provide the basis for attracting outside capital.

The research and classification of economic interests agreement mechanisms are given in one of the sub-chapter. In any company domestic economic ties rise interests with groups and between the groups. Corporate mechanisms aims at taking into consideration the interests of different groups and activities related to the agreement. They are: shareholders, managers, ordinary employees, investors, creditors, local authorities, suppliers, customers and society. However, we pay special attention to the owner-manager's relationship. In any company internal economic ties generates the interests in groups and between groups. Therefore, the interests of participants of corporate governance are discussed from the position of corporation's owners and hired managers. Attention is paid to the "owner-agent" problem, which is an integral part of corporate relations. The manager agents activity should serve to shareholders well being, however, in practice, we often see opposite actions.

Interest agreement in corporate relations means not only the expectations of the owners, but no less important to satisfy the managers with their labor results. The work deals with the maximization of corporate income (sales, profit,

assets and shareholders' wealth growth rate) and the priorities of the objectives the company managers set for the hired managers. I will also touch upon the interest agreement as intra company as well as within the companies aspects. The latter is considered as a horizontal (not a hierarchical system), and vertical (hierarchical system.) The mechanism of complex interest agreement involves the interest agreement in quasi hierarchical poly corporate systems.

The economic interests agreement mechanism is developed in polycorporation system in the following fields:

- in vertically agreed hierarchical management systems;
- in horizontally agreed nonhierarchical management systems;
- in vertically and horizontally agreed management in quasi-hierarchical systems.

The interests of indicators, their interaction and interdependence are formulated and balanced. Our corporate relations regulation system will take account the interest of shareholders and managers. We tied up and organized the system so that it does not violate the interests of any part.

By "Pearson" correlation coefficient addiction and regression analysis it is possible to reveal the important factors dependence on the main technical and economic parameters, to eliminate the negative side and strengthen the positive symptoms.

This method helped us to research the active factors influencing the traffic and revenues volume we've made in the JSC "Georgian Railway" in the last ten years and constructed a mathematical model.

The conclusion gives a brief summary about the dissertation research results.